

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยถือว่าเป็นประเทศที่ส่งออกข้าวได้เป็นอันดับหนึ่งของโลกและเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่สำคัญของประเทศด้วยมีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งนาปีและนาปรังรวม 78.66 ล้านไร่ ส่วนของปริมาณการค้าข้าวของไทยในตลาดการค้าข้าวโลกคิดเป็นร้อยละ 29.91 โดยมี ประเทศ เวียดนาม อินเดีย ปากีสถาน และสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศคู่แข่งในการส่งออกข้าวที่สำคัญทั้งนี้ เวียดนามได้มีสัดส่วนของการค้าข้าวในตลาดโลกร้อยละ 19.94 และรองลงมาได้แก่อินเดียร้อยละ 11.96 ส่วนสหรัฐอเมริกาและปากีสถานมีสัดส่วนร้อยละ 9.26 และ 8.54 ตามลำดับ (สมพร อิศวิลานนท์และปรุพห์ ตันติธรรมรักษ์ 2555: 5-8)

จากข้อมูลการส่งออกดังกล่าว การแข่งขันในตลาดโลกในยุคโลกาภิวัตน์ถือว่าเป็นเรื่องปกติ นั้นหมายถึงมีการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายมิติ โดยในแง่สังคมเกษตรกรรม ซึ่งถือว่าเป็นสังคมของคนไทยมาช้านาน วิถีชีวิต รูปแบบการทำการเกษตรเปลี่ยนไปจากเดิม จากการทำการเกษตรเพื่อบริโภค มาเน้นผลิตเชิงการค้า การแข่งขันในตลาดค้าข้าวมีมากขึ้น ต่างประเทศเช่น เวียดนาม อินเดีย เริ่มมีการพัฒนาสายพันธุ์ข้าวให้มีคุณภาพใกล้เคียงกับของไทย อีกทั้งมีการนำเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ มาใช้ในกระบวนการผลิตข้าว และในอีกไม่ช้าจะมีการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือ AEC ส่งผลให้การแข่งขันในตลาดการค้าข้าวมีมากขึ้น หากประเทศไทยไม่เตรียมรับมือพัฒนาการผลิตข้าวให้ได้ผลผลิตสูงและต้นทุนต่ำ จะทำให้ไม่สามารถส่งออกข้าวราคาดีได้ เกิดผลผลิตล้นตลาด ราคาข้าวตกต่ำ ส่งผลโดยตรงกับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ

แนวทางหนึ่งที่จะช่วยในการลดต้นทุนการผลิตและทำให้ผลผลิตสูงคือ การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี จากที่กล่าวข้างต้นเกษตรกรในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นเกษตรกรอย่างเดียว บางรายมีอาชีพหลักคือค้าขาย รับราชการ หรืออาชีพอื่นๆ แต่มีที่นา จึงทำนาเป็นอาชีพรองดังนั้นการทำนาจะปราณีตเหมือนเมื่อก่อน รูปแบบการทำนาเปลี่ยนไปดังมีคนกล่าวไว้ว่า ในอนาคตอาจจะ“ไม่มีชาวนาในสังคมไทย จะมีแต่ ผู้ประกอบการทำนา และกรรมกรชาวนา”(เอี่ยม ทองดี, 2546.: 17) กล่าวคือ มีนายทุนเจ้าของที่นา จ้างกรรมกรมาทำนาให้ ซึ่งการปลูกข้าวที่ปัจจัยพื้นฐานสำคัญ

ประการหนึ่งคือ เมล็ดพันธุ์ข้าวเนื่องจากการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี และใช้อย่างถูกต้องจะช่วยให้ตรงตามพันธุ์ความงอกและความแข็งแรงสูงเจริญเติบโตเร็วและ สมำเสมอทนทานต่อสภาพแวดล้อม ดีกว่าเมล็ดพันธุ์ทั่วไปสามารถให้ผลผลิตสูงกว่าเมล็ดพันธุ์ทั่วไป 10-20% ประหยัดต้นทุนค่าเมล็ดพันธุ์ต่อไร่เพราะใช้อัตราต่ำกว่าเมล็ดพันธุ์ทั่วไป ป้องกันการแพร่ระบาดของข้าววัชพืช (<http://www.brrd.in.th/rkb/seed/index.php-file=content.php&id=1.htm> ค้นคืนวันที่ 15 พ.ย. 2555) จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงยอมทำให้การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวในพื้นที่เปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ไม่ว่าจะเป็นพันธุ์ข้าวที่ปลูก การเตรียมเมล็ดพันธุ์ วิธีการใช้เมล็ดพันธุ์ อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ แหล่งจำหน่าย เป็นเหตุให้ผู้วิจัยสนใจในการศึกษาเรื่องนี้

จังหวัดบุรีรัมย์ มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 3,595,809 ไร่ (<http://www.buriram.doae.go.th/information.htm> ค้นคืนวันที่ 15 พ.ย. 2555) มีผลผลิตรวม 1,222,825 ตัน ซึ่งเก็บไว้ทำพันธุ์ประมาณ 70,048 ตัน มีศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวกระจายอยู่ในทุกตำบล แต่ยังมีศักยภาพในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้น้อย สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ได้เพียง 10 ศูนย์

อำเภอประโคนชัย มีพื้นที่ปลูกข้าวทั้งหมด 417,357 ไร่ (<http://www.buriram.doae.go.th/information.htm> ค้นคืนวันที่ 15 พ.ย. 2555) มีผลผลิตรวม 164,439 ตัน เก็บไว้ทำพันธุ์ 6,260 ตัน มีศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ทั้งหมด 23 ศูนย์ และมีจำนวน 2 แห่งที่สามารถกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ คือศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลโคกตูมและศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนตำบลจรเข้มาก อำเภอประโคนชัยนั้นมีชื่อเสียงในการปลูกข้าวมาเป็นเวลานาน มีเทศกาลงานประกวดข้าวหอมมะลิทุกปี มีเกษตรกรได้รับรางวัลการประกวดข้าวระดับประเทศ เป็นแหล่งปลูกข้าวที่สำคัญ มีศูนย์ข้าวชุมชนที่เข้มแข็ง มีเกษตรกรชั้นนำหลายรายที่มีฝีมือในการทำนา และ เกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา แต่ยังมีปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดี โดยมีการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวจากหลายแหล่งและวิธีการใช้ที่แตกต่างกันส่งผลให้ ผู้วิจัยจำเป็นต้องศึกษาเรื่องดังกล่าว เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรผู้ทำนาในอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 เพื่อศึกษาความรู้เกี่ยวกับการใช้และการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในอำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.3 เพื่อศึกษาการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรผู้ทำนา อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

2.4 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรใน อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการศึกษาการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2555/56 อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งมีกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

3.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจ ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้

3.1.1 เพศ

3.1.2 อายุ

3.1.3 ระดับการศึกษา

3.1.4 การรับรู้ข่าวสารของเกษตรกร

3.1.5 พื้นที่ทำนา

3.1.6 จำนวนแรงงานในครัวเรือน

3.1.7 ผลผลิตต่อไร่

3.1.8 รายได้ของเกษตรกร

3.1.9 แหล่งเงินทุน

3.1.10 ประสบการณ์ในการทำ

3.2 ความรู้เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.11 มาตรฐานเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.12 การคัดเลือกและตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.13 การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก

3.1.14 การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.15 การเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.3 การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว ประกอบด้วยตัวแปรต่อไปนี้

3.1.16 ที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.17 ชนิดเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.18 ระยะเวลาในการเปลี่ยนพันธุ์

3.1.19 วิธีการปลูกข้าว

3.1.20 อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์

3.1.21 การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.1.22 การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว

การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร อำเภอ
ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรผู้ทำนาอำเภอประโคนชัย จังหวัด
บุรีรัมย์ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรผู้ขึ้น
ทะเบียนปลูกข้าว ปี 2555/56 ในเขตพื้นที่ อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ ความรู้
เกี่ยวกับ เมล็ดพันธุ์ข้าว การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร รวมทั้งปัญหา
และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ผู้ขึ้นทะเบียนปลูกข้าว ปี 2555/56 อำเภอ
ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว
ของเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกข้าว ในปีการผลิต 2555/56

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง กระบวนการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่รวมถึง ที่มาของ
เมล็ดพันธุ์ข้าว ชนิดเมล็ดพันธุ์ข้าว ระยะเวลาในการเปลี่ยนพันธุ์ วิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว อัตรา
การใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก

5.2 เกษตรกร หมายถึงเกษตรกรผู้ขึ้นทะเบียนปลูกข้าวในปีการผลิต 2555/56 ในเขต
พื้นที่อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์

5.3 เมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้มาตรฐานเมล็ดพันธุ์จำหน่าย

5.4 ที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง แหล่งเมล็ดพันธุ์ข้าวที่เกษตรกรนำมาใช้เพราะปลูกข้าวในปีการผลิตข้าว 2555/56

5.5 ระยะเวลาในการเปลี่ยนพันธุ์ข้าว หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เกษตรกรได้เมล็ดพันธุ์ข้าวมาใช้ครั้งแรกโดยได้มาจากแหล่งอื่นที่ไม่ได้เก็บไว้ใช้เอง ถึงช่วงที่เกษตรกรเปลี่ยนพันธุ์ข้าวใหม่

5.6 การเปลี่ยนพันธุ์ข้าว หมายถึง การที่เกษตรกรไม่ใช่เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ได้จากผลผลิตข้าวของตนเองจากฤดูกาลปลูกข้าวปีก่อน

5.7 วิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวตามหลักการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกรมการข้าว

5.8 อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง จำนวนเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ใช้เพื่อเพาะปลูกต่อไร่

5.9 การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง การทดสอบเปอร์เซ็นต์ความงอก

5.10 การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าว หมายถึง กระบวนการตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก การทำความสะอาดเมล็ดพันธุ์ข้าว คัดเมล็ดพันธุ์ข้าวที่สมบูรณ์ การจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนหว่านหรือก่อนเพาะกล้า

5.11 ความรู้เกี่ยวกับการใช้เมล็ดพันธุ์ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่รวมถึง การเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวของเมล็ดพันธุ์ข้าว ชนิดเมล็ดพันธุ์ข้าว ระยะเวลาในการเปลี่ยนพันธุ์ วิธีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว อัตราการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าว การตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมเมล็ดพันธุ์ข้าวก่อนปลูก

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

สำนักงานเกษตรอำเภอประโคนชัย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเมล็ดพันธุ์ข้าว สามารถนำผลการวิจัยไปจัดทำแผนในการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการผลิตข้าวของเกษตรกร ให้มีคุณภาพและมาตรฐานดีขึ้น